

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Impola, Petteri

Title: Perustavanlaatuista tietokanta-analyysia varhaismodernin ajan työstä ja sukupuolesta

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Impola, P. (2017). Perustavanlaatuista tietokanta-analyysia varhaismodernin ajan työstä ja sukupuolesta. *Ennen ja nyt : historian tietosanomat*, 2017(4).
<http://www.ennenjanyt.net/2017/10/perustavanlaatuista-tietokanta-analyysia-varhaismodernin-ajan-tyosta-ja-sukupuolesta/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Ennen ja nyt - Historian tietosanomat

Perustavanlaatuisia tietokanta-analysia varhaismodernin ajan työstä ja sukupuolesta

Kirjoittanut Petteri Impola
Julkaistu 2017-10-09 12:10:43

Maria Ågren (ed.): Making a Living, Making a Difference. Gender and Work in Early Modern European Society. Oxford University Press 2017. 258 s. ISBN 978-0-19-024062-2.

Upsalan yliopistosta johdetaan *Gender and Work (GaW) in Early Modern Sweden* -tutkimusprojektiä, jonka tulosten ensimmäinen laajempi kooni on arvioitavana. Hankkeessa analysoidaan Ruotsin varhaismodernin ajan työtä ja sen sukupuolittuneisuutta.^[1] Analyysin perustana on mittava ja kaikille avoin GaW-tietokanta.^[2] Kyseessä on aidosti iso digitaalisen ihmistieteiden (*digital humanities*) hanke, jossa teknologiaa ja (Big) dataa hyödynnetään menneisyyden monimutkaisen mallintamiseen, mutta joka lopulta vastaa historiotoimijoiden perusinnostukseen: mitä tavalliset ihmiset tekivät ja ajattelivat menneisyydessä.

Hanke ja kirja ovat edelläkävijöitä kahdella tapaa. Viime vuosina on peräänkuulutettu sähköisten tietokantojen hyödyntämistä myös historiatutkimuksessa, mutta se on jäänyt vielä harvojen huviksi ja usein on käyetty lähihistorian jo valmiiksi digitaalisia aineistoja. GaW-tietokanta taasen on pitänyt kasata vaativana käsitönä vanhoja käsialoja transkriptoiden. Toisekseen itse aihe on merkittävä. Yhä enemmän 2000-luvulla on ryhdytty tutkimaan merkimiesten sijaan varhaismodernin yhteiskunnan alempien kerrostumien arkea, työtä ja toimijuutta. Huomiota on siirretty naisiin ja lapsiin, jotka jo lähdeteknisistä syistä ovat jääneet pimentoon. Samalla on painotettu käytännön arjen merkitystä sen sijaan, että tutkittaisiin vain norjeja ja ihanteita. Arki oli monimutkaisempaa kuin mitä esimerkiksi aikakauden yksinkertaistetut sukupuoli-ihanteet ovat tutkijoille antaneet ymmärtää. Tällaista tutkimusta on tehty kietittävästi Länsi-Euroopassa, erityisesti Englannissa ja Pohjoisissa. Myös Suomessa on tutkittu vastiään naisen varhaismoderia toimijuutta.^[3]

Kirjan pääväite on, että useat varhaismodernin ajan yhteiskunnat perustuivat "kahden elättäjän (perhe)malliin" ("a two-supported model"; "en tvåförsörjningsmodell")^[4]. Kotitaloudessa ja avioliitossa siis molempien osapuolten, niin miehen kuin vaimon, kontinbuutio perheen selviytymiselle ja hyvinvoinnille oli merkittävä monin eri tavoin. Keskeisiä väittäjiä ovat myös ajatus varhaismodernin ajan työn käynnällisistä joustavuudesta suhteessa teoriassa tiukkoihin normeihin ja ihanteisiin, ja että sukupuoli ei ollutkaan läheskään tärkein työntekoa määrittänyt tekijä, vaan esimerkiksi asemotuminen suhteessa kotitalouteen. Tärkeä lähtökohhta on ylipäätään varhaismodernin työn määrittely. Työ ei ollut vain työtä (*work*) joka nykyään voidaan erottaa vapaa-ajasta, vaan moninaisten toimenkuten suma hankkia elanto (*making a living*) aikana, jolloin lähes kaikki valvellaoloaika oli sidoksissa toimeentuloon. Naimitomien työttömyys oli laillista, hengissä selviytyminen vaati ponnistelujaa ja joutilaisuus oli mahdollista vain väestöromillelle. Työntekä ei ollut monipuolista, koska aikalaiset halusivat, vaan koska oli pakko.

Työtä voidaan analysioida myös performanssina, jolla on merkityksiä niin yksilö- kuin yhteisötasolla. Analyysin ei riitä tilasto erä ammateista, vaan pitää laadullisesti ymmärtää, miten aikalaiset kokivat kulloisehkin työn ja koettiin se enemmän ihmisiä erottavana vai yhdistävänä tekijänä (*making a sameness/difference*). Esimerkiksi lääkäri oli ammattikuntansa edustaja, joka pukeutumislissa ja symbolien erottautui puokoreista. Toisaalta sijaisten paikallisyhteisön näkökulmasta puokori saattoi hädänhetteillä olla yhtä tavuttu toimija kuin kaukana asuva lääkäri. Samoin naisten osallistuminen raskaisiin metsä- ja rakennustöihin samaisti heitä miehiin, mutta usein olosuhteet, kuten työnteon syy tai naisten alempi palkka olivat kuitenkin sukupuolia erottavia. Työllä osoitettiin asemotumista yhteisössä, joka suhteessa muihin oli joko samaistavaa tai erottavaa. Luterilaisessa ajattelussa työ oli universaali hyve ja sidoksissa kunniaan ja rehellisyyteen. Taitavaa ja ahkeraa työntekijää arvostettiin toimenkuvasta ja säätysemasta riippumatta.

Kirjan tehtävänä on selvittää, millaista miesten ja naisten työ oli ennen 1800-luvun suurta teollista murrosta. Kuinka ihmiset elivät lähimmaisensa, mitä työ ylipäätään oli varhaismoderna aikana, miten se käsitettiin, miten työtä luokiteltiin ja millaista elämäntilaa se tuotti tekijöilleen. Kussakin kirjauudessa on rajattu tarkemmat tutkimusaiheet, mutta olennaisinta on vastata, miten työ ja toimeentulon hankkiminen jakaantuivat miesten ja naisten kesken, ja miten se muuttui suhteessa aikaan, paikkaan ja suuriin yhteiskunnallisiin prosesseihin, kuten valtionrakennukseen, kaupallistumiseen, "proletarisoitumiseen" (*proletarianization*) ja kasavaan julkiseen keskusteluun.

Päätoimittaja Maria Ågrenin kirjoittamaa johdantoa seuraa lähes kokonaan ruotsalaisen tutkijoiden kirjoittamina seitsemän kirjaa tai pikemminkin lukuja (*chapter*). Noin pari kymmenvuotisen itenäiset luvut ovat miellyttävän tiiviitä, edeten luontevasti temaattisessa järjestyksessä yksinkertaisista monimutkaisempiin data-analysesihin. Laajasta kirjoittajakunnasta huolimatta kirja on hallittu kokonaisuus, koska sen luvut perustuvat samaan tietokantaan ja menetelmiin syventäen toinen toisaan.

Aluksi syvennytään varhaismodernin yhteiskunnan alhaiseen ammatilliseseen enkoistumisasteeseen ja monityöllisyyteen. Toisessa luvussa osoitetaan, ettei työ ollut niin sidoksissa suljettuun kotitalouden piiriin, kuin on luultu. Tilastollisesti merkittävä osa työstä tapahtui kotitalouden ulkopuolella, vähintäänkin yhteistyössä sukulaisten ja paikallisyhteisön kanssa. Tämä johtaa kotitalouden käsitteen uudelleenmäärittelyyn. Luvussa kolme ja neljä pureudutaan erityisesti avioliiton työn ja elinmahdollisuuksien määrittäjä. Luvussa viisi havainnoidaan työnteon samaistavia ja erottavia merkityksiä. Luvussa kuusi analysoidaan kasavan kaupallistumisen ja sosiaalisen differentiaation näkökulmasta vanhusen ja muiden parhaan työkyvyn ulkopuolella olevien mahdollisuuksia työhön ja selviytymiseen. Viimeiseksi työ asetetaan valtionrakennuksen kontekstiin ja osoitetaan, ettei kehittyy valtio tarjonnut uusia työ- ja tulomahdollisuuksia vain (virkam)iehille vaan myös naisille.

Käsitteilyluja seuraa Ågrenin kirjoittama päättäjä, jossa kerrataan tulokset, uudelleenavataan lähdetehtäviä ja menettelmää sekä pohditaan jatkotutkimusta. Myös laajempi historiografinen kommentointi on jätetty vasta päättäjään. Näin johdantoon on jätetty tilaa uuden tietokannan ja menetelmän esittelyyn. Liitteistä lujia löydyä tietoa tietokannan laatimisesta ja siihen käytetyistä lähteistä painoarvoineen.

Johan Fredrik Julinin maalaus: 'Lövså bruk'. Lähde: Wikipedia Commons.

SUBSTANTIVEISTA VERBEIHIN

Näkökulman lisäksi kirja on edelläkävijä myös menetelmällisesti. Jokaisessa itenäisessä luvussa on GaW-tietokannasta suurittu yksi tai useampi tilastollisesti merkittävä lasku tai ristintaulukointi. Tietokannassa oli kirjan kirjoittamisen aikaan 16182 merkintää vuodesta 1550 vuoteen 1799, keskimäärin 65 merkintää per vuosi mutta käytännössä 1600-luvun jälkipuolisko on parhaiten edustettu. Tietokantaa ovat kasanneet historioitsijat, mutta sen tietokoneisessa toteutuksessa ja analyysikassa on moniutetusti hyödynnetty muitakin osajia.

Kirjan tärkeimpänä metodina ja tietokannan kasaamisen perustana on "verbioitoinnutun metodi" (*verb-oriented method*). Alkuperäisähteistä on etsitty työhön ja elinkeinoon viittavia verbejä (esimerkiksi *kirjoittaa*), ja aina kun mahdollista on tietokantaan lisäty myös verbien eli toiminnan kohde (*kuitti*).^[5] Nämä merkinät on listattu numeroituun, aiasanoitettuun ja koodattuun tietokantaan, jossa on lyhyen kohdan puhtaaksikirjoitus ja mahdollisesti myös valokuva alkuperäisähteestä. Samalla on kirjattu myös lähteiden antamien mahdollisuuksien rajoissa tiedot verbien subjektista: nimi, paikka, sukupuoli, ikä, sosiaalinen status tai titteli ja sviiliäytyy erilaisen työn intersektioiden analysoimiseksi.^[6] Kun aiemmin tutkimus on keskittynyt substantiveihin ja ammatikkaitseihin, nyt laajennetaan verbeihin ja niiden paljastamiin verkostoihin.

Metodin avulla pystytään keraämään aieman tutkimuksen "tittelitahmaa". Pelkkä työn normatiivihin, ihanteisiin, ammatinivilegioihin ja lähteiden virallisiin titteliin keskittyminen on keventanut käsitystä varhaismodernista työstä ja jättänyt kokonaan huomiotta suuren joukon ihmisiä, jotka päivittäin ratsoivat elannon ja sosiaalisen arvostuksen eteen. Kirjoittajat korostavat, että liike titteliin taikertuminen on luonut mieltukuja, joiden mukaan tittelin haltija, esimerkiksi tullimies, ei tehnyt mitään titteliensä ulkopuolista työtä, kuten viljeljiä maata. Toisaalta se loi mielukuja, että tittellittömät, etenkin naiset ja lapset, eivät olisi tehneet ylipäätään mitään erityistä työtä. Kolmanneksi titteli itsessään saattoi olla hyvin epämääräinen sen suhteen, mitä sen haltija käyttämissä teki ja mihin suuri osa hänen ajastaan kului. Yleisimmät tittelit, kuten piika, renki tai työläinen (*arbetare*) jättävät lopulta kertomatta sen työn moninaisuuden, jota niiden haltijat tekivät. Vastaavasti talonpoikaa (*bonde*) voidaan pitää poliittis-oikeudellisenä kategoriana ennenkin muun määrän sen kantajan kesiverloipään toimista. Puhumattakaan talonpoikien vaimoista, jotka tietokannan mukaan muun muassa leipoivat myyntiin, myivät hiiltä, kantoivat raskaita lasteja, maksivat miehensä velvoja ja tulivat haavoja. Tai mitä armeijan näkökulmasta yksilöille hierarkisesti tituleerattu luutnantti teki rauhan aikana? Tietokannassa sotilaita yhdistävät *sotilastyö (military)* -kategoriaan, mutta se kattaa heidän työnteostaan vaivaistet sitsemän prosenttia ja sotilaita löytyykin kaikista työkatogonoista. Itse asiassa kolmannes sotilaiden toimista säilyi *varkaus ja kavallus (theft and misappropriation)* -kategoriaan. Sama työn moninaisuus koskee enkoistumista vaatineita ammatteja, kuten räätäleitä, jotka päätyönsä ohella muun muassa lainasivat rahoja, pitivät majatalla, rakensivat tuolia, keräsivät vuokraa, rakensivat suolia ja myivät hirvennahkoja.

Verbioitointuneen metodin päättöive onkin kiertää epämääräiset tittelit havainnoimalla sitä, mitä ihmiset verbien perusteella todella tekivät. Kirjoittajien mukaan paras määrittäjä työn merkitykselle olisi absoluuttinen ajankäytön mittaaminen (*time budget*) tai tuottavuus- ja palkkietiedot. Tärkeä ajankäytön laskeminen on kuitenkin mahdotonta, ja lähes poikkeuksetta tietokannan aktiviteettimerkinät eivät kerro työn kestosta. Myös palkkot ovat lähdekriteisesti huono mittari. Moni työ oli palkaton (vt. omavaraistalous) ja palkko ei ollut aina materiaalista, vaan toisaalta on mm arvoastua ja vastavuoroisuutta. Toisaalta ihmiset esimerkiksi ei ole ensisijaisia, kantoiko kuusitoistavuotias nainen raskaita taakkoja metsätöyymällä päivän vai kuukauden, vaan ettei nainen ylipäätään työskenteli kotitalouden pihapiiriin ulkopuolella miehensä miellyttelijä ja raskaalla metsätöymällä.

Tietokannan päällihteitä ovat tuomiokirjat, vetoomukset, erilaiset tilit ja päiväkirjat. Aineisto kattaa laajasti nyky-Ruotsia, mutta valitettavasti Suomen puolelta tietokantaan on läpikäyty ainoastaan Tammissaaren valmiiksi painetut tuomiokirjat. Kirjan jatkuva ja muotoin syvällinen lähdekriteikö ei huomiota tätä puutetta, vaan keskittyi vain nyky-Ruotsin eri alueiden painotumisen havainnointiin. Maantieteellisestä vajavaisuudesta huolimatta tietokannan vahvuus esimerkiksi menneisyyden digitalisoituna datana on erilaisten, virallisten ja epävirallisten lähteaineistojen sekoittaminen. Esimerkiksi miesten ammatinimikeitä vilsevä henkijä ei kerro vaimojen harjoittamasta laittomasta kaupasta, mutta tuomiokirjassa tai päiväkirjassa se voi tulla esiin. Naisten työtä on löydetty erityisesti 1600-luvun seksuaalirikoskoikeudenkäynneistä, kun oikeus turki huolella niitä arkiä olosuhteita, joissa vakava rikos oli tapahtunut. Yksistään 42 raskaustapauksesta on saatu tietokantaan 681 verbimerkintää. Näin suljettuna pidetty kotitalouden piiri alueaa

tutkijoille.

Tietokannan kaikista aktiivisuusmerkinnöistä noin 25 prosenttia on naisten. Silti ei voida olettaa, että varhaismodemista työstä naiset olisivat suorittaneet vain neljänneksen. Laajasta lähdepojestasta huolimatta naisten toimijuus jää edelleen läheteknisesti miesten varjonon.^[7] Vaikka tilastollinen epätasapaino on haaste tutkittaessa nimenomaan työn sukupuolittuneisuutta, on esiin saatu naisten työ tilastollisesti merkittävää suhteessa aiempaan tutkimukseen, ja mikä tärkeintä, naisia on ylipätään löydetty sellaista työkategorioista, joista heitä ei aiemmin ole uskottu edes löytyvän.

Analyysin kivialkuna on työn järkevien kunteentoista kategoriaan. Vaikka luokittelu on pääosin onnistunut, kirjoittajat problematisoivat sitä läpi kirjan. Verbien jaottelu aiheuttaa paikoin haasteita työ käsitteellisenä ketipelinä. Sama verbi, esimerkiksi *hoitamminen/huolenpito* (care), voi tarkoittaa konkreettisesti toisen terveyden hoivaamista tai toisaalta huolehtimista jonkin asian hoitamisesta. Toisaalta osa kategorioista on hyvin laajoja ja heterogeenisiä, kuten *hallinto* ja *oikeus* (administration and justice). Voidaanko samaan toimintakategoriaan niputtaa asakirjan jättäminen hallintoihantseen, kun sen tekee atelainen virkamies, ja toisessa tapauksessa kirjoitustalon talonpoika? Toisinaan taas toiminta on konkreettisen selkeää, kuten ”nosi ruumiin arkkuun”, mutta konteksti ja sten luokittelu on epäselvää. Tällaiset tapaukset on luokiteltu kategoriaan: *muu erikoistyö* (other specified work). Kategorisointia voi kuitenkin pitää onnistuneena, koska *muu erikoistyö* ja *yksilöimätön työ* (unspecified work) -kategoria ovat jääneet pieniksi, ja suurin osa verbeistä on saatu kuvaavampiin luokiin.

Vaikka tutkija on välillä vaarassa hukkaa taulukoihin, on jokaisessa luvussa onneksi runsaasti kontekstointia kirjallisuuden ja kuvaavien esimerkitapauksen avulla niin luettavuuden kuin itse analyysin tueksi. Yksittäistapauksin syventyminen myös madaltaa lähteistä johdavaa mielistä sukupuoliväeristystä, kun kirjoittajat pureutuivat esimerkiksi aatelisen Christina Charolta Hämeen (o.s. Rudbeck) ja talonpoika Elias Jonssonin keltaisiin avaintapauksiin. Ensiks mainitusta on tietokantaan lähinnä päiväkirjamerkinnöistä tallentunut 718 aktiiviteettimerkintää ja jälkimmäisestä 420. Christinan merkinnät jätetään kaikkiin kategorioihin paitsi eivät *sotilastyö* ja *varkaus ja kavallus* ja Eliaksen kaikkiin paitsi *luotto* (credit), *metsästy* ja *kalastus* (hunting and fishing) ja *varkaus ja kavallus*. Sukupuolihanteiden lisäksi säätyihanteiden rajat venyvät Christinan ollessa aktiivinen miehensä apteekkiliteoimissa ja mukana tarkastamassa vuorotyötä sekä hollossaan äitinsä asoita ja kasvimaata yhdessä palvelijoiden kanssa; Eliaksen puolestaan tehdeissä maanviljelyn ohessa erilaisia käsitöitä ja käydessä kauppaa. Kuvaavan ristiriitaisesti Christina toimi myös *metsästy* ja *kalastus* -kategorissa, mutta talonpoika Elias ei.

Sotilastyö on ainoa kategoria, josta naisia ei löydy lainkaan, mutta esimerkiksi kategorioissa *hallinto* ja *oikeus* ja *johtamistyö* (managerial work) naisten määrä on ylittävän suuri, jälkimmäisessä suhteutettuna jopa miehiä isompi. Vaimot nimittäin tukivat laaja-alaisesti virkamiesvaimiensä viranhoidoa, ja kotitalouden alaisen johtamisen saattoi olla pääosin vaimon vastuulla. Käräjillä naiset oli asiantuntijoina esimerkiksi seksuaalirikoksissa. He saattoivat edustaa oikeudessa itseään ja jopa muita, vaikka nominalivisesti puolison tai sukulaismiehen tulli aina edustaa naisia käräjillä. Selkeitä eniten naisia on kategorissa *kaupankäynti* (trade) sisältäen ostamisen ja myymisen, niin laillisen kuin laittoman. Perinteisten *maa- ja metsätalous* (agriculture and forestry), *ruoka ja majoitus* (food and accommodation) -kategorioiden lisäksi naisia on runsaasti luokissa *hoitaminen/huolenpito* (care), *varkaus ja kavallus* ja jopa *kiinteistökauppa* (trade in real estate).

KÄYTÄNNÖLLISEN JOSTAVAA MONITYLLISYYTTÄ

Ensimmäinen tärkeä tulos kirjassa on, että varhaismodernin työn jakautuminen oli käytännöllisen joustavaa erityisesti sukupuolen ja jossain määrin myös sosiaalisen aseman osalta. Harvalla oli yhtä titteliä ja niilläkin, joilla oli, tekivät kuitenkin useita eri töitä joko pysäkeksen hengissä tai kurtutukseen varallisuuttaan ennestään. *Montityöllisyys* (multiple employments; *mångsysslén*) vallitsi kaikissa säädyissä, ja ammattikuntien pitkästäkäs sääntelystä huolimatta todellinen ammatillinen erikoistuminen oli vasta alkutekijöissään.

Naisten monipuolinen osallistuminen työelämään ja työn sirpaloituminen ei siis ole viime vuosikymmenien ainutlaatuisen ilmiö. Pidemminkin kirjoittajat pitävät 1800-luvun ja 1900-luvun alun teollistuvaa yhteiskuntaa paljon tuikemaan ammatti- ja sukupuolikatégorisoinnin poikkeusaikana. Voidaan jopa ajatella, että teollistunut ”Luokkayhteiskunta”, jossa työtä tehtiin vaihteellen, kellon tahtiin ja säännellyllä palkalla, oli työnjaloatan kategorisoimista kuin heterogeeninen varhaismoderi aika. Kaupungistuminen korosti tätä verrattuna maaseudun vapaampaan ympäristöön. Jo johdannossa työtä käsitteellistettäessä tuodaan esiin, että kirja valottaa rakenteiden ja sattuman, toimijuuden ja rajoitteiden välillä vuorovaikutusta, joka oli erilaista, mutta silti ylittävän samankaltaista kuin nykyajassa. Keskeisenä on väite, että menneisydenkin ihmisillä oli halu toimia, työskennellä ja tavoitella parempaa samin kuin nykyään, olipa aikakauden nimitt ja ihanteet kuinka rajoittavia tahansa. Emme sais ”teleologisen emanspaation” väaristämänä ajatella, ettei näisillä kauhana menneisydessä tai nykyään länsimaiden ulkopuolella olisi (ollut) halua ja mahdollisuuksa toimia.

AVIOILIITON MERKITYS JA ”KAHDEN ELÄTÄJÄN PERHEMALLI”

Toinen tärkeä loppuulos on, että sukupoli ei ollut kaikista eniten työnjakoa määrittäviä tekijä, eikä *sotilastyötä* lukuun ottamatta ollut selkeää sukupuoleen perustunutta työn segregaatiota. Sukupuolen sijaan keskeisempiä työtä ja toimiujutta joko rajoittaneita tai tukeneita tekijöitä olivat muut intressekt, kuten iki, sosiaalinen asema ja niin edelleen. Entyisen tärkeäksi monipuolisen työn mahdollistajaksi sekä miehillä että naisilla osoittautu avioliitto. Työ oli velvollisuus, avioliitto etuoikeus.

Avioliiton näinen pystyi ”johtamaan” kotitaloutta ja sen alaisia, hallinnoimaan liikeltoimintaa, jopa virkamiehen virkaa miehen ollessa matkoilla. Leski saattoi toimia itsenäisesti käräjillä liike-toimissaan tai selvittääsään kuolleen miehensä virka-asoita. Täten avioliitto oli tilastollisesti sukupoltoa tärkeämpi määrittäjä. Avioliitto oli avain patriarkaalisin privilegioihin (*patriarkal privilegier*). Siinä missä avioliitto oli nominalivisesti naisten ajautumisista miesten huolukseen, oli se tietokannan mukaan toimijuuden ja ansaintamahdollisuuksen perusta niin miehille mi naisille. Aviotuoneilla naisilla, kotitalouden emäntinä tai miehensä toimen tukijoina, oli mahdollisuus päästä tekemään sellaista kaupankäynti-, opetus-, johtamis- ja hallinnointityötä, johon lukuisia (avittomilla) miehillä ei ollut eileässään mahdollisuutta. Samoin toimintamahdollisuuksitaan rajoituneemmassa tilassa olivat muiden elättävät, lapset ja vanhuukset. Aikuisuus ja avioliitto olivat aikalaisille merkk seksuaalisesta kokemuksestä, työkokemuksesta (piasta emännäks) ja viime kädessä oikeutus alaisien hallintaan ja johtamiseen. Vaimon ei siis tarvinnut odottaa toimijuuttaan, kunes jäi leskeks, vaan toimijuus laajeni nimenomaan jo avioliitossa, vaikkakin lähteissä naiset alati jäävät elossa olevien miehensä varjonon. Yhteiskunnan ja kotitalouden patriarkaalisuus ei siis tarkoitanut, että vain miehet pääsivät käsiksi patriarkaalisin etuihin, vaan myös avioliitolla asmansa vakioineet arvostetut naiset. Toisaalta tietokanta tukee näkemystä, että miehillä ja naisilla oli omat vastualueet. Selkeistä painopisteistä huolimatta työn jakautuminen ei ollut niin mustavalkoinen sukupuolittunutta, kuin aiempi tutkimus on nornien ja ihanteiden perusteella korostanut.

Kirjan tärkein loppuulos on ”kahden elättäjän perhemallin” keskeisyys varhaismodemissa yhteiskunnassa. Käytännössä se tarkoitti yksinkertaisimillaan, että kotitalouden elinkeinosta ja hyvinvoinnista vastasivat yhdessä sekä mies että vaimo mitä moninaisimmin keinoin. Tämä koski niin talonpoikaikotitaloutta kuin muitakin yksiköitä, kuten pappilaa, aateliskartanoa, kästyiläisepajaa, kauppuhonoita ja niin edelleen. Useimmiten mies oli näkyvämmässä, julkisessa roolissa, mutta tarvittaessa se saattoi olla myös nainen. Lisäksi on lähes mahdoton arvottaa taloudellisesti, kumman rooli kotitalouden pyörittäjänä oli tärkeämpi. Julkisessa virassa oleva mies hankki tärkeitä kotitalouden ulkopuolisia palkatuloja, mutta usein vaimo hoiti kotitalouden, maanviljelyn ja arjen hallinnoinnin käsitäen renkejä ja piikkeitä. Ulkopuoliset tulot olivat tärkeitä, mutta niidenkin merkitys oli vähäinen, jos vielä hyvin tyypillisen omavaraismaaltoisuuden luma perusta oli rytevperällä. Lisäks tietokannasta löytyy runsaasti esimerkkejä, jossa naisille on annettu hyvin vapaita valtuuksia käyää kotitalouden varallisuutta – myös kotitalouden ulkopuolelta ansaittua. Naiset kävivät paljon ruoka- ja tarvikkeoskilla, jolloin heillä oli arkista päättäväivalta. Ja siinä missä mies toi (sukulaisyverkostonsa kottaloutta hyödyntämään, niin tek myös vaimo. Toisinaan vaimot verkostat olivat jopa arvostetumpia ja yltäilyläisempiä kuin aviomiehen.

Kirjoittajien mielestä pitkään hallinnut käsitys miehistä kotitalouden/avioliiton taloudellisnä voittajina (*”the male-breadwinner model”*) on lähinnä 1800-luvun teollistumisen poikkeusajan luomaa harhaa. Siinä missä teollistumisen aikaa voidaan tilastollisesti havainnoida myntten roolin kasvamisena perheen elättäjänä ja vaimojen vähäisenä määränä kodin ulkopuolisilla työmarkkinoilla, korostavat kirjoittajat, että aika ennen 1800-lukua ja nykypäivä ovat ylittävän yhteneväisiä työn monipuolisen jakautumisen näkökulmasta. Naisten aktiivisuus työelämässä, monityöllisyys ja kotitalouden tuloksista osalliseksi pääseminen (*”two-breadwinner model”*) eivät siis ole vain modernin, demokraattisen yhteiskunnan tuotos, vaan vastaavaa arjen työnjakoa oli jo varhaismodemina aikana.

Tämä johtaa kotitalouden uudelleenmäärittelyyn tietokannan paljassaaes runsaasti kodin ulkopuolista työtä. Kirjoittajat kirjoittivat ajatusta varhaismodemista kotitaloudesta suljettuna ja tarkasti rajattuna yksikönä (vrt. Otto Brunner, *”das ganze Haus”).* Pidemmin tulisi puhua korotetissa kotitalouksista (vrt. Joachim Eibach, *”open houses”).* Ajatus tukee kotitalouden ulkopuolelle suuntautuneen kaupan ja arisen hallinnoinnin suuri määrä suhteessa muihin työkategorioihin. Toiseksi keitalouden suku- ja lähiverkoston merkitys oli suuri. Korotetissa keitaloutta rajattuna yksikönä unohdetaan usein työn yhteisöllisyys kesäaiemmin, taloineen, läilylämyineen tai kauppaosuhteineen ympärä itämerä. Hyvä esimerki on nuokkorganisaatio, jossa muutaman erikoistuneen metalliammatilaisen työ tavits tukeksen jopa tuhansia ihmisiä työllistääneen verkoston aina hallinnoimista puun-, metallin- ja ruuanhankintaan. Yhteisö myös tui yhtenäisiä tavoitteita. Mikäli yhteishanke, esimerkiksi rakennustarpeiden hankinta, keskeytyi metsätyömiehen sairautessa, lähetettiin tuuraajiksi jonkin talouden mies, nainen tai lapsi. Kirjoittajat kuvaavatkin kotalouksia läpäiseviks solmiksi (*permeable nodes*), itsävien toimintarakenteiden ajeksi.

Bruno Hoppen maalaus ”Valtionahjo Leufstan rautanuukissa Ruotsissa 1912”. Kirjan yhtenä esimerkkinä käytetty Leufstan (Lövan) ruukki työllisti erikoispepinen lisäksi suoraan tai välillisesti tuhansia muita ihmisiä Uppsalan ympäristössä jo 1700-luvulta. Muutaman erikoisalattajan työ siis ruukki useiden monityöllisyttä. Lähde: Wikipedia Commons.

Aiempaan tutkimukseen verrattuna ei ole uutta, että kotitalouden ja avioliitto olivat varhaismodernin yhteiskunnan peruskäsitöt. Päinvastoin tietokanta vahvistaa käsityksen. Työn mittaaminen kuitenkin osoittaa, että nämä peruskäsitöt eivät olleet sisäänpän kääntyneitä ja kahliteisia, vaan avoimia mahdollisjaita. Vaimo ei joutunut avioliiton vangiksi ja vapautunut leskenä, vaan avioliitto itseään oli mahdollisia tekijä. Avioisuus vahvisti miehen ja naisen sekä heidän verkostonsa taloudellisoiminnallisia liittoja. Avioliitto lisäs sekä miehen että naisen auktoiteita ja resursseja. Samalla se satoi koko kotitalouden vaimoineen, lapsineen ja palvelijoineen osaks koko yhteiskunnan taloutta ja etua. Työn näkökulmasta vastinpajareja ei olleet aviomiehet ja vaimot, vaan nainat ja naimaton väestö.

”KAHDEN ELÄTÄJÄN PERHEMALLI” JA VALTIONRAKENNUS

Mielenkiintoista antia on viimeisen luvun analyysi sukupuolen ja työn suhteesta valtionrakennukseen (*state formation*), jossa ”kahden elättäjän perhemallin” merkitys painottuu. Kehittyvän valtion ja sotilallisen suurvallan (*fiscal-military state*) on korostettu lisäänneen hallintota ja myntyttäneen tarvetta uusille ammateille, virkamiehille, sotilaille ja muille yleensä miehiele ammattilaisille tuotantoon ja kaupankäyntiin. Vaikka hallintoon ja julkisiin virkoihin ei nimetty naisia – lukuun ottamatta 1700-luvulta alkaen virallistettuja kätliötä – kirjoittajat argumetoivat uskottavasti, että kulloistakin virkaa hoiti tai vähintään ratkaisevasti tuo miehen lisäksi koko kotalousvaimoineen ja (vaimonkin) verkostoineen. Toisinaan vaimo saattoi käytännössä hoitaa virkaa miehen ollessa poissa tai hetteiliseesti tämän kuoltua. Tässä näky selkeästi myös tiliteiharja: mieheliä oli virallinen titteli esimerkiksi tuulivoihtajana^[8], mutta lähteissä tämä harvemmin liitetään vaimoon tai kotitalouteen. Konkreettinen esimerkki ovat myös lukuisat sotilasperheet. Vaimojen rooli kotitalouden elättäjänä oli mitä ilmeisn miehen ollessa rintamalla. Toiseksi vitaten monityöllisyyden, olivat rintamalla kotiin palanneet sotilaat mitä erilaisimpine taloineen resurss koko valtiolle.

Valtion tuototuminen synnytti siis uusia ansaintamahdollisuuksia myös naisille, etenkin avioliiton. Vähintäänkin työ merkittävää tehoKaalle hallintokoneistolle ja kehityväle valtiolle oli naisten, vaimojen ja kotitalouden myötä myös palkkoiiden, mitä monipuolisin työpanos siinä missä miestenkin. Tiuoista nomeista ja ihanteista huolimatta kuunu hyöty jostavan pragmatistista suhtautumisesta työhön ja sen tekiöihin. Kurunn näkökulmasta avioliitto oli kustannustehokas tapa tukea vaimonhoitoa. Virkamiesten toisinaan heikoa palkanmaksua tuki avioliitto, jolloin perheen ja samalla viranhoidon jatkuvuuden todellinen perusta saattoi olla vaimon sivutulossa ja kotitalouden omavaraisuudessa.

Osoitettuun avioliiton merkityksen varhaismodemille työnjaolle, GaW-projektin seuravassaa vaiheessa tutkitaan, mitä ”kahden elättäjän perhemallille” tapahtui myöhemmin 1700-luvulta 1800-luvulle siirryttäessä. Tavoitteena on selvittää, säilyikö ”kahden elättäjän perhemalli” ja avioliiton merkitys yhtä tärkeänä tytö ja elinkeinoille teollistuvaassa yhteiskunnassa, ja aloivatko erot miesten ja naisten työ- ja elatuskäytäneissä kasvaa.^[9]

ESIMERKILLISTÄ TIETOKANTA-ANALYSIISA HAASTAVILLA LÄÄHITEILLÄ

Kirja etenee luojaesin yksittäisten ihmisten yksittäisiä työaktiviteetteista aina niiden yhteiskunnalliseen kolonamerkitykseen. Tietokannasta nousee esiin muutamia täysin uusia tuloksia, mutta pääosin se osoittaa ensimmäistä kertaa suurella aineistolla päteviäs aiempien tutkijoiden lähinnä yksittäistapauksin perustuneita tuloksia. Samalla tietokanta osoittaa katvealueita, joihin kannattaa jatkossa pureutua myös mikrotyötutkimussa.

Ongelmallista on, että tietokanta keskittyy nyky-Ruotsiin, jolloin mielenkiintoinen vertailu valtakunnan eri osien välillä ei ole mahdollista. Samoin lähdeluettelossa on valittettavan vähän suomalaisia historiantutkimusta, vaikka täälläkin on tutkittu runsaasti naisten asemaa ja toimijuutta varhaismodemissa Ruotsissa. Toisaalta kirja ei ylitäkään olla tutkimus ainoastaan Ruotsissa, vaan otiskonsa mukaisesti laajemmin eurooppalaisesta varhaismodemista yhteiskunnasta. Siitä huolimatta kirjan päättönen jätetty varhaismodernin työn historiografian katsaus jää johdannon lupauksesta huolimatta valitettavan laihaks, kommenttien vain muutamia länseurooppalaisia tutkimuksia. Myös tuloseen yleisestävyyttä koko Eurooppaan olisi voinut pohtia enemmän. Mit se on perustelemaan oletus.

Vaikka kirja problematisoidaan runsaasti käsitteitä, jää teoreettisesti vähälle huomiolle tärkeä kysymys rakenteiden ja yksidioiden toiminnan suhteesta. Kun tietokannalla pystytään uskottavasti osoittamaan ihmisen eläneen arjessaan ihanteita ja nomeja joustavammnin, jää silti hämärän peittoon, missä lopulta kulivat ihanteiden ja rakenteiden rajat suhteessa yksidiön ja yhteisiön omiin intentioihin. Tämä kysymys tule vaivaamaan tutkijoita jatkossikin. Läpi kirjan on myös läsnä suuren tietokantaan ja kvantitatiivisen analyysin liittyvä ahdeinkiikk, erityisesti miesten asemaa korostavina lähteitä käytettäessä. Esimerkiks tavanomaiseen *maa- ja metsätaloustyö* -kategoriaan on tullut vähemmän merkintöjä, kuin *hallintoon* ja *oikeuteen*, vaikka ensimmäinen varmasti kosketti lähes koko väestöä. Toisaalta maa- ja metsätalous olivat niin arkisia toimia, ettei niitä ollut aine lähteissä syytä mainita, toisin kuin esimerkiksi talonpojan poikkeuksellista sivutuloniähdeettä. Lähdekiittiset ongelmat eivät kuitenkaan tee analyysistä epäsujoitavaa, koska kirjoittajat ovat sen lähdemateriaalissa luvuissa. Lähdekiittisi onkin enemmän ratkaisitava haaste ja jo itseessän osa analyysia, jopa yks loppuutus. Yhä kuitenkin jää avomeiks varhaismodernin työn todellisen vaikuttavuuden mittaamiseen. Vaikka tietokanta osoittaa naisten roolin olleen luultaa tärkeämpi kotalouksen hyvinvoinnille, jää työn- ja tulojano tarkka rakenne selvittämättä. Kuten kirjoittajatkin toteavat, vaatis se tarkojen palkka- ja tuottavuuštietojen sekä ajankäytön mittaamisia, joka tuskin koskaan tulee käytössä oteilla lähteillä onnistumaan.

Pieniä puutteista huolimatta kirja voi suosittelua kaikille varhaismodemista yhteiskunnasta kinnostuneille, ei vain uuden tiedon, vaan myös metodien innoituksen lähteenä. Kirjaan ja hankkeeseen tutustumista voi suositella ylipätään kaikille digitaalisista lähteistä sekä historiallisen datan hyödyntämistä kiinnostuneille. Valittettavat projekti vahvistaa, että onnistunut datan kerääminen vaatii paljon aikaa ja työvoimaa eli rahaa. Tällöin korostuu projekin johtamisen ja etukäsitösuunnittelun tarkeys. Tietokanta voi olla toimiaakses yskintäiden ja laskelmien ei tarvitse olla ydinfunktioa, päinvastoin. Oletellista on, ettei tietokanta vuosien kassamien jälkeen paljasta nollatulosta. Toiseksien tietokanta ei ole itseessän mitään, jollei sitä osata kysyä oikeita, aiemmasta tutkimuksesta kumpuavia kysymyksiä. Kirja osoittaa kontekstoinnin ja avaintapusten merkityksen, jotta voitais tilastot ja viikkokäytännökset numerokiksi, tai käänntään, jotteivät yksittäiset numerot olleet painottuuta.

Kaikkineensä kirja on tutkimuksellinen arvonsanto varhaismodernin yhteiskunnan pitkään näkymättömissä oolleille puurtajille. Jatkossa tutkimusta on syytä suunnata sukupuolen lisäksi muihinkin työhön ja toimijuuden intresektioihin ja ryhmiin, jotka ovat jääneet marginaaleihin.

FM Petteri Ippola on Suomen historian tohtorikouluttavaa Jyväskylään yliopiston historian ja etnologian laitoksella ja hänen väitöstutkimuksensa käsittelee säätyjärjestelmän näkökulmasta vaikeasti määriteltävää työtä ja toimijuutta Ruotsin valtakunnassa 1600-luvulla.

1. Hankeeseen kotisivut: <http://gaw.hist.uu.se/>, viitattu 18.9.2017. Hankeeseen tutkijat ovat julkaisseet myös itsenäisiä julkaisuja, lähinnä artikkeleita. [Takaisin]
2. Tietokannassa on tällä hetkellä n. 19 000 merkintää työstä, n. 500 000 merkintää työn kontekstista kuten paikka, sukupuoli, ikä jne., jotka pohjautuvat n. 500 000 sanan digitoituun aineistoon. Vapaasanahaun avulla tietokannasta voi etsiä numeroituja työmerkintöitä, mutta myös mitä tahansa muuta, esimerkiksi yksittäisten ihmisten nimiä sukututkimusta varten. <http://gaw.dbb.umu.se:8080/gaw-query/query/index.xhtml>, viitattu 18.9.2017. [Takaisin]
3. Viimeaikaisia naisten varhaismoderneja toimijuutta käsitteleviä väitöskirjoituksia, esimerkiksi: Fngren, Pinta. *Kotikatamassa. Merimiesten vaimot, naisten toimijuus ja perheiden toimeentuloehdot 1800-luvun suomalaisessa rannikkokaupungissa*. Jyväskylä studies in humanities 277. Jyväskylä yliopisto, Jyväskylä 2016; Toropainen, Veli-Pekka. *Päätäväiset porvarskat. Turun johtavan porvariston naisten toimijuus vuosina 1623-1670*. Annales Universitatis Turkuensis C 419. Turun yliopisto, Turku 2016. [Takaisin]
4. Kaikki kirjan suomennokset ovat kirja-arvion tekijän laatimia, joten niihin tulee suhtautua kriittisesti ja jatkokehytyssä on pyrittävä mahdollisesti kuvaavampiin käänneisiin. [Takaisin]
5. Tietokannan ja metodin tarkemmasta kehittämisestä ks. myös Agren, Maria. Hur försörjde sig kvinnor och män? Projektet Genus och arbete och databasen GAW. *Släktforsknings årsbok* (2016), 177-192; Fiebranz, Rosemarie, Lindberg, Erik, Lindström, Jonas & Agren, Maria. Making Verbs Count: The Research Project 'Gender and Work' and its Methodology. *Scandinavian Economic History Review*, 59:3 (2011), 273-293. Metodologisena innoittajana on toiminut erityisesti, Ogiwie, Sheila C. *A Bitter Living: Women, Markets, and Social Capital in Early Modern Germany*. Oxford University Press, Oxford 2003; Winberg, Christer. Några anteckningar om historisk antropologi. *Historisk Tidskrift* (Stockholm) 108 (1988), 1-29. [Takaisin]
6. Kirjassa viitataan esimerkitapauksiin tunnistenumeroin, jolloin tarkat viitteet alkuperäisähteisiin löytyvät internetitietokannasta, eivät kirjasta. [Takaisin]
7. Naisten toimijuus jäi usein julkisissa asiakirja-aineistoissa näkymättömäksi siihen asti, kunnes he esimerkiksi jäivät leskeksi ja hoitivat julkista roolia perhe- ja työasioissa. Ei kuitenkaan voida olettaa, etteikö heillä olisi ollut aktiivista toimijuutta ja moninaisia taitoja jo ennen leskeksi jäämistä. Se vain ei juurikaan näy miehissä lähteissä. Toropainen 2016. [Takaisin]
8. Katso myös Agrenin erillinen artikkeli tullimiehistä ja naisten peiteistä viranhoidon tukena. Agren, Maria. Another Process of State Formation: Swedish Customs Officials, Their Work and Households. *Cultural and Social History* 11 (2014), 31-49. [Takaisin]
9. Hankeeseen toisen vaiheen työotsikko on: "What happened to the two-supported model? Marriage and servanthood in Sweden 1720-1880". <http://gaw.hist.uu.se/what-is-gaw/research+project/gaw2/>, viitattu 18.9.2017. [Takaisin]

